

До 100-річчя Української революції

УДК 323.21
ББК 66.5

СТАНИСЛАВІВ – ТИМЧАСОВА СТОЛИЦЯ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ¹

І. С. Монолатій

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +380 (342) 59-61-46; e-mail: iwan.monolatiij@gmail.com*

У статті досліджуються хронологія основних подій Української революції в Станиславові (тепер – Івано-Франківськ), зокрема у добу постання і проголошення Західно-Української Народної Республіки у листопаді 1918 р. Особлива увага приділяється сюжетам політичної і національної історії міста, головним акторам Листопадового чину, аналізу їхніх спогадів і свідчень про події у місті, що мали місце тут наприкінці 1918 – на початку 1919 років. Автор аналізує особливості статусу міста як тимчасової столиці західноукраїнської держави, діяльність уряду та відгомін цих подій у мемуарах сучасників. Висновується, що, в цілому, українці Станиславова мали достатній рівень етнічного патріотизму, національної солідарності і згуртованості, що проявилось у їх соборницьких прагненнях. Встановлено, що у порівнянні зі столичним статусом Львова (13-22 листопада 1918 р.) і Тернополя (23 листопада 1918 р. – 2 січня 1919 р.), статус Станиславова як тимчасової столиці ЗУНР був найдовшим (до 25 травня 1919 р.). Обґрунтовується теза, що Станиславів як тимчасова столиця однієї з Українських держав найбільше постраждав від «кадрового голоду». Це явище проявилось у латентному конфлікті колишніх імперських чиновників з держслужбовцями Української держави, небажанням перших «прощатися з

---

¹ В основу цієї статті лягли матеріали доповідей автора, виголошені під час пленарного засідання Івано-Франківського осередку НТШ 24 березня 2018 р., а також всеукраїнського пленарного засідання НТШ 31 березня 2018 р. у Львівському національному університеті ім. І. Франка (Див.: XXIX Наукова сесія Наукового Товариства ім. Шевченка. 15 січня – 31 березня 2018 р. Програма. – Львів, 2018. – С. 6, 55).

віденством» в своїх не лише офіційних, а й приватних орієнтаціях, постійним огляданням на австро-імперські взірці, головним чином, у внутрішній політиці. Автор переконаний, що ці обставини створили модель «врядування-кітчу», взірцями якої були некомпетентність, бюрократизація і корумпованість органів влади і управління, плинність керівних кадрів, внутріпартійні суперечки.

Ключові слова: Листопадовий чин, національно-демократична революція, Західно-Українська Народна Республіка, Станиславів, тимчасова столиця.

*Стара імперія у муках гине,
і сиплеться із неї мертвий попіл,
якого лютий вихор хуртовини
розносить порохом по всій Європі.*

*Але з того занепаду й руїни
зринає, начебто з космічних млавин,
вже видиво нової України,
потужнішої ніж за давніх-дівен.
Державний корабель нап'яв вітрила.*

Юрій Клен. *Попіл імперій* [12, с. 46-47]

Листопадовій національно-демократичній революції на західноукраїнських землях, внаслідок якої була утворена Західно-Українська Народна Республіка, цьогогоріч виповнюється 100 років. Каталізатором прагнень на національно-державне самовизначення стали події Української революції, що привели до розвалу двох супротивних імперій, у складі яких перебували українські землі. Утворення УНР та проголошення її самостійного статусу дало потужний поштовх до активізації визвольних змагань західних українців.

Осторонь цих процесів не стояли українські містяни Станиславова, незважаючи на те, що у самому місті вони перебували на третій сходинці етнічної драбини – після євреїв і поляків. Напередодні Великої війни 1914-18 у Станиславові налічували 30,410 мешканців, з них 14,106 (46,4%) євреїв, 9,713 (31,9%) поляків, 5,952 (19,6%) українців та 639 осіб інших національностей (2,1%). З-поміж приватних торговців, виробників і власників нерухомості у 1913 р. тут зафіксували: купців – 843 євреїв, 50 поляків і 16 українців; ремісників – 781 єврея, 242 поляків і 85 українців. Багатонаціональний склад майбутньої тимчасової столиці ЗУНР був важливим фактором не лише повсякденного життя, а й міського врядування, на вершині якого до того часу перебували поляки і євреї [4, с. 446, 450].

3 березня 1918 р. тут відбулася велелюдна 50-тисячна маніфестація на честь проголошення самостійності УНР і підписання Берестейського миру. Іван Ставничий про цей день, котрий став *першою* масовою подією в житті «українського» міста наприкінці Великої війни, згадував так: «Се була величава українська маніфестація, торжественне свято, перший укр[аїнський] «великдень» [...]. Маса народу плили й плили вулицями міста. Станиславів був залитий філями з укр[аїнських] сіл. В виду сили і стихійности сих народних мас, народних кадр, кріпшало і гордилося в нас національне почуте. Навіть чужинці не могли остоятись пасивно супроти величності сього свята. Й вони відкілясь пороздобували синьо-жовті стяжечки і попричіплювали їх собі на грудях та горділи ними. Незвичайне вражінє робило, як між тими рядами кріпких жінок, дебелих дівчат, черствих молодиць, буйних доростаючих парубків, «соколів», вояків в австрійських одностроях, «січовиків», добачилося старих, старесеньких, біловолосих згорблених літами до землі дідусів-патріотів, як і ті йшли, щоби з цілим народом, у всій повазі, заявити також свою радість з приводу воскресеня України» [10, с. 11-12]. Додамо, що на фотографіях, що на них зафіксоване оце «Свято мира й державности», прочитати можна було на транспарантах важливі гасла: «Встала Правда, встала Воля!» і «Під України єднаймося прапор!» [10, с. 83]. Вони наочно свідчили про соборницькі прагнення місцевих українців.

Практично реалізувати українське врядування у Станиславові спробували вже 1 квітня, коли на зборах філії товариства «Просвіта» за участі приблизно 200 осіб, вирішили створити станиславівську повітову українську раду [10, с. 86]. Щоправда діяльність цього представницького органу не мала великого успіху, позаяк вже 12 жовтня 1918 р. здійснили другу спробу активізувати його роботу під гаслом «нічого поки що не вирішувати, але виждати спокійно розвитку подій» [10, с. 100]. Як бачимо, така діяльність більше нагадувала позицію аутсайдерів, аніж активних творців власної історії.

Другим масовим кроком станиславівських українців до усвідомлення себе частиною української політичної нації стало народне віче з вимогою утворення окремого коронного краю і воз'єднання усіх українських земель в єдиній самостійній державі. Віче, незважаючи на заборону міських властей, репрезентованих поляками, відбулося 22 вересня. Лейтмотивом цієї події стали такі рядки, проголошені учасниками віча: «За наші страшні жертви перед війною в виді податків і земних плодів, в час війни в виді майна і крові, маємо нерівне виборче право та безліч нових кривд, які виповнять великий том мартирології нашого народу в книгах історії. [...] Минув час, коли можна було рішати без нас і проти нас. Ми в ніяке, а тим менше польське, ярмо не підемо. Ми сьогодні не раби більше. [...] Серця наші запалені вогнем боротьби до загину! Не здійсняться затії ворогів, доки з нас оден живий! Нехай ворог гине! Со-

рокміліоновий український нарід нехай живе! Слава Українській державі!» [10, с. 14].

А що 18 жовтня у Львові утворили Українську Національну Раду (УНРада) як Конституванту українського народу, який проживав на своїх етнічних землях в Австро-Угорській імперії, а вже наступного дня ухвалили постанову про утворення на них Української держави, 20 жовтня українці Станиславова зібралися на спеціальне засідання. На ньому д-р Лев Бачинський урочисто проголосив: «Ми вже громадяни Української Держави!» [10, с. 100]. Відомо, що формальної передачі влади українцям тоді так і не відбулося. Зважаючи на невизначений майбутній статус Галичини, яку ще з середини ХІХ ст. поляки вважали національним П'ємонтом, 28 жовтня в Кракові було створено Польську ліквідаційну комісію. І з її допомогою передбачалося захоплення влади у Львові та в краї вже 2 листопада 1918 року. 30 жовтня на засіданні львівської делегації УНРади вирішили не чекати 3 листопада, коли у Львові мала зібратися УНРада в повному складі, а «самочинно вже вчасним ранком 1 листопада 1918 року виконати акт заняття Львова й перейму державної влади у Львові та в цілому краю».

У Станиславові 31 жовтня 1918 р., розпочався виступ стрільців 95-го і 58-го піхотних полків, і всі найважливіші об'єкти були захоплені українцями: ратуша, вокзал, військові казарми, банки, пошта.

Ось як про це згадував безпосередній учасник тих подій Теодор Баб'юк: «[...] Так нас застав день 31 жовтня 1918 року. [...] Мій курінь складався [...] з трьох сотень і в них було близько 90% українців. [...] О 4-ій годині мене покликав несподівано дижурний старшина до канцелярії куреня. Він докладно випитав про мою національність, де й коли я був у військовій службі, а після того почав зі мною секретно умовлятися, що маємо зробити цієї ночі. Він мені сказав, щоб я перевірів написи над кожним ліжком і запам'ятав собі, де сплять українці, а де чужинці. Як буде одинадцята година, я маю побудити тихцем усіх українців, щоб не збудився хтось із чужинців. Усіх українців зібрати на коридорі й забрати всю зброю та перенести в умовлене місце. Там їм коротко в'яснити, що мають робити, видати їм по 20 гострих набоїв і випроводити їх на подвір'я казарми. [...] Службовий старшина поділив нашу сотню на чотири рої з підстаршиною на чолі. Два рої вислав на залізничний двір, а два рої, поділивши їх по шість вояків, вислав у місто патрулювати й пильнувати порядок. Перед відходом службовий старшина дав нам докладні інструкції, як поводитися. Містом ми мали йти попід домами, а не серединою вулиці, маршовим порядком. Заховувати незвичайну обережність. Коли б ми завважили якісь підозрілі рухи людей, оточити їх чи той дім, де їх завважено і докладно перевірити, дім обшукати, мешканців зревідувати. В урядових домах, де працюють ніччю, перевести обшук, забрати всі державні речі, а приватні віддати. Урядників-українців лишити на місці за працею, а чужинців відправити. Держати стало кон-

такт із нашим старшиною, який постійно буде в казармах. Коли ми прийшли на залізничний двірець, там уже були наші вояки з інших частин. То була друга година ночі. На будинку двірця висіли великих розмірів синьо-жовті прапори» [10, с. 56, 58, 60].

Про результати Листопадового зриву у Станиславові доповідав післанець УНРади Микола Стрільчик, «Перенятте влади відбулося надзвичайно спокійно і скоро в дні 31 жовтня о 5-ій пополудню. Поляки заповіли перенятте влади в свої руки на день 3 падолиста – однаково ж на довірочних зборах в дні 31 жовтня порішили прискорити перенятте влади і означили час на 12 год. в ночі з 31 жовтня на 1 падолиста. Коли почули про се Українці випередили їх» [10, с. 20]. Інший очевидець цих подій – Іван Ставничий – доповнює: «Був хмарний і холодний осінній день. [...] представники української військової влади обсадили всі військові магазини в місті, перебрали поліцію і прохарчування міста. На міській ратуші замаєв український національний прапор» [10, с. 102, 103].

Про встановлення влади УНРади в Станиславові львівська газета «Діло» 17 листопада повідомляла так: «В найбільшій ладі, порядку й супокою відобрала Повітова Українська Національна Рада власть у Станиславові. Насамперед прийшла черга на староство. Відпоручники Ради д-р Янович, радники Мирон і Кульчицький, явилися в п'ятницю 1 ц. м. о год. 6.15 у вечері у старости Завістовського й сповістили його про те, що волею українського народу переходить власть в руки Української Національної Ради. У відповідь сказав староста, що він був на це приготований, та заявив, що передасть власть без найменшого спротиву, уважаючи перехід її в українські руки зовсім природною справою з огляду на права українського народу до його власної землі. [...] По Довершеній обсаді полишено інституціям діловодство те саме й в тім самім виді, що дотепер. В місті обсаджено всі військові магазини, перебрано виживлення міста у власну управу, скріплено органи безпеки. Завдяки всім тим розпорядкам запанував у місті взірцевий порядок і супокій, а головно завдяки високій інтелігенції нашого жовніра Українця і його панів командантів. Ось і так уся власть в місті й повіті в руках Повітової Української Національної Ради» [10, с. 22, 24].

Персональний склад першої української влади у місті виглядав так: повітовий комісар: тимчасово – Клим Кульчицький, старший радник окружного суду; д-р Лев Бачинський, адвокат (УРП); з січня 1919 р. знову – Клим Кульчицький. Міський комісар: Чайківський Павло, професор гімназії. Голова Повітової УНРади: Іван Мирон, надрадник управління залізниці; д-р Володимир Янович, лікар. Делегати до УНРади: від міста – Гнат Павлюх, професор гімназії (УРП); Осип Устиянович, залізничник (УСДП); від повіту – Мартин Королюк, селянин із Чернієва (УРП) [10, с. 22, прим. 5].

З метою дотримання порядку в місті була створена тимчасова адміністративна управа. А що Станиславів був багатонаціональним, то до складу управи ввели представників усіх національностей: 10-х українців, 6-х євреїв, 5-х поляків і німця. Головою управи обрали вчителя гімназії П. Чайковського, міським комісаром став д-р В. Янович. Управління залізниць очолив інженер І. Мирон, освіти – Г. Павлух, громадської безпеки – вчитель І. Слободяник, селянських справ – селянин М. Королюк із с. Чернівева і Я. Остап'юк із с. Радчі, робітничих справ – відомий прогресивний громадський діяч О. Устиянович, санітарних справ – лікар В. Янович, харчовий уряд – Величко. Військовим командантом міста й повіту став сотник Рувин, командантом міліції – фельдфебель Когутяк (згодом – поручник С. Калинович).

Перші кроки у напрямку формування влади на місцях підсумувало засідання повітової УНРади, яке відбулося 6 листопада. Його учасники заслухали звіт голови ради Івана Мирона, який доповів, що «переворот звершився спокійно, без проливу крові, в найбільшій порядку», що настав час, коли «зможемо на широких селянських масах оперти свою державність і бачити свою рідну землю розкваною і вільною», що «апарат ради працює незвичайно інтенсивно і вислід цієї роботи конкретний і певний» [10, с. 56, прим. 9].

Якщо ж йшлося про врегулювання міжнаціональних взаємин, то відомо, що 2 листопада до будинку повітової УНРади прибула *польська делегація* (д-р Юркевич, д-р Дідушицький, посол Райх та ін.), яка висловила побажання утворити польську міліцію, на що комісар К. Кульчицький відповів, що «свобода особистості і майна забезпечується українським військом якнайкраще, а апровізація в наших руках таки обезпечена, а в будучності представляється ще краще», тому немає необхідності створювати ще й легальну польську міліцію. Крім того, було відомо, що в місті є багато легіонерів, які мають зброю і проводять наради. Саме вони мали в ніч на 1 листопада, точніше о 24-й годині, захопити владу в місті, але українські підрозділи запобігли цьому і захопили владу раніше. Того ж дня в будинку ради побувала і *єврейська делегація* (д-р Лундав, Лярфер, Зусман), яка заявила про свою солідарність з тодішнім ладом, однак просила створити окремих «Жидівський легіон» і «віддати його під їх руку», на що теж не було дано згоди. І це зрозуміло, адже в розпорядженні комісара було близько 2000 військовиків і до 300 жандармів, які забезпечували належний порядок і спокій [10, с. 56, прим. 9].

Повітовий комісар, виконуючи доручення УНРади, проводив мобілізацію молоді віком 20-30 років до армії. Тільки протягом 6-9 листопада рекрутовано приблизно 1000 осіб (при цьому 2/3 вишколені), якими було поповнено 95-й і 20-й полки, а частину негайно відправлено на підтримку Львова. А вже 15-16 листопада відбулося урочисте запряження українських вояків за таким текстом: «Ми, жовняри українського

Війська, присягаємо нині перед Богом всемогучим, всевідучим та перед людьми, що від тепер будемо вірно і з цілою посвятою служити лишень Українській Державі. Присягаємо, що від нинішнього дня будемо слухати лише Начальства Українського Народу то є Української Національної Ради та нею поставлених начальників наших. Присягаємо, що вірно й охотно будемо виконувати їх прикази у всіх обставинах – так в мирі як і в час війни, в кожній порі, на суші, морю і у повітрі. Присягаємо, що вірно і постійно будемо боронити нашої дорогої Вітчизни, ніколи, хоч би навіть у лихій годині, не покидати наших стягів та рядів, старшин і товаришів наших та ніколи не будемо вдавати ся в порозуміння з ворогом нашим. Взагалі будемо поводити ся так, як се воєнні правила та жовнярська честь, Воля, Добро і Щастє українського народу вимагають; за що й життя своє віддати ми готові. Так нам допоможи, Боже. Амінь» [10, с. 110].

Оскільки українське державотворення відбувалося в умовах розгортання польсько-української війни, влада насамперед намагалася проводити мобілізацію лояльних громадян до Галицької армії, налагодити її постачання зброєю, боєприпасами, амуніцією, продовольством і фуражем. Саме тому в Станиславові одразу було взято на облік усю наявну зброю, складалися списки військовозобов'язаних. Побоюючись соціальних заворушень, пропольських збройних виступів, українська адміністрація вживала негайних заходів щодо зміцнення свого становища [10, с. 41, ілюстрація].

24 листопада за розпорядженням військового коменданта Олексія Гаванського в Станиславові було запроваджено надзвичайний стан. Було заборонено проводити масові мітинги, маніфестації, демонстрації, громадські зібрання, мешканцям вільно носити зброю. Усі громадські заклади повинні закритися до 7 години вечора, оголошувалися крайні терміни для здачі незареєстрованої вогнепальної зброї. За носіння незареєстрованої зброї на вулицях міста передбачалося покарання у вигляді розстрілу. Справи про пограбування, підпали, убивства, завдання шкоди залізниці, телеграфам і телефонам, заклики до бунтів, заворушень, шпигунство, крадіжки військового майна, поширення панічних чуток мали розслідуватися військовим судом і каралися [10, с. 47, ілюстрація]. До того ж, як згадував І. Ставничий, «Українська Окружна Команда у Станиславові проголосила розпорядження: крамниці мають бути відкриті до 5-ої згл. 9-ої год. вечора, каварні до 9-ої веч., після 9.30 веч. не вільно виходити на вулиці» [10, с. 106].

В громадському житті українського Станиславова також відбувалися незворотні процеси. Зокрема 17 листопада відновило свою діяльність міщанське товариство «Руська хата» під новою назвою «Українська хата», 23 листопада відбулися загальні збори новозаснованої (замість товариства «Українська молодіж») «Молодої громади» [10, с. 112, 114], а наступного дня відбулася нарада місцевого комітету УСДП. В оголо-

шені про цю подію говорилося: «Українці робітники! Переживаємо важний час! Пора зорганізуватися й тим українським робітникам, що досі не були зорганізовані. Проголошене незалежної Західно-української Республіки і перехід влади в руки Укр[аїнської]. Нац[іональної]. Ради дає нам можливість перевести організацію на широкіх і свободних основах» [10, с. 49, ілюстрація].

Такі та подібні заходи стали буденним явищем для міського життя наприкінці листопада – у грудні 1918 р. Принципово важливим став т. зв. «Меморіал повітової УНРади про українізацію і демократизацію громадських установ», прийнятий 21 грудня. У ньому проголошувалося: «Західно-Українська Народна Республіка [...] здвинулася на наших плечах. Ми всі – діти цієї землі, всі ми – члени славного українського народу. На всіх нас тяжіє один тягар і всім за заслуги належаться також якісь права й користі. Тим часом широкий загальний українського суспільства відсунений від участі в державному будівництві. [...] Наша думка така, що тим швидше й певніше підемо вперед, чим скоріше в цілій Західно-Українській Республіці, а зокрема – що нас найближче стосується: у місті Станиславові і Станиславівській окрузі – буде проведена безоглядна і якнайдалі йдуча українізація в усіх областях державного, громадянського, товариського й суспільного життя (магістрат, пошта, залізниця, суд, податковий уряд, староство, школи). Рівночасно з цим заявляємося за демократизацією нашого громадянського й суспільного життя й жадаємо безоглядного здемократизування наших громадянських і державних установ, як по селах, так і по містах допущення до будови української державності і до міських та повітових управ відповідного числа заступників міщанства, селянства, робітництва» [10, с. 116].

Така ухвала надзвичайно важлива, оскільки слід пам'ятати, що адміністрація міста була мішана – 9 українців, 3 поляки, 3 євреї, 1 німець. Такий змішаний склад керівництва міста мав кілька причин. По-перше, українці становили меншість населення Станиславова й, відповідно, не могли монополізувати владу. По-друге, серед українців надзвичайно гостро стояла проблема кадрів. Молодій українській владі катастрофічно не вистачало фахівців у цілій низці сфер життя. Серед українців Станиславова був чи не найнижчий рівень грамотності, порівнюючи його з іншими національними громадами. Найгостріше це відчувалося на залізниці, де більшість працівників були польської національності й упродовж усього періоду існування ЗУНР всіляко бойкотували її заходи. Загалом понад тисяча польських залізничників страйкувала майже весь період існування ЗУНР. Становище намагалися виправити, найнявши на залізницю працівників з УНР. Однак повністю ліквідувати кадровий голод на залізниці так і не вдалося. Схожа ситуація була з організацією роботи міського водогону, електростанції тощо [10, с. 18-19, 62].

Поза цим однією з перших у місті було створено Окружну теле-

графічну агенцію, а також Українське пресове бюро, налагоджено випуск газети «Станиславівський голос», часопису повітової УНРади. У Станиславові функціонували пошта, телефон і телеграф. Skorистатися ними могли всі мешканці міста після здійснення оплати й отримання дозволу військового коменданта. Останній момент різко зменшував кількість осіб, що могли скористатися послугами державного зв'язку [10, с. 91, ілюстрація].

Оцінку тогочасному місту і його містянам давали чимало українців-сучасників. Зосібна Іван Боберський про грудневий 1918 р. Станиславів у своєму щоденнику писав так:

«Дня 11.XII.1918, середа. [...] Ходив я дещо по місті. Вулиці рівні, бо місто лежить на рівнині. Доми, неприманчиві своїм виглядом, відпихають від себе. Нема тут нічого красного, а прецінь кожне місто повинна бути вицьвітом смаку, взірцем краси, чистоти, ладу; українська катедра, це видно якийсь давний костел, що його переняли українці. Бароковий тяжкий стиль. На фронті є навіть таблиця в українській мові. Про столітню річницю Костюшки 1894. Здуріли українці [1, с. 85]. [...]

Дня 13.XII.1918, п'ятниця. [...] Йду на обід до харчевні Українських Січових Стрільців, де столи застелені білими обрусами. У військовій харчевні столи вкриті червоними скатертями. Старшини австрійського вишколу більше карні, острожні в бесіді, уважають на поправність в поведенню, стараються нікого не уразити. Січове товариство гамірне, рубає словами на всі сторони, натягає себе взаємно, розповідає, ганить, докоряє, сміється свobodно і весело, не показує великого страху і стрункого напону перед своїми старшинами. Лишилися тут ще титули: «радник», «інженер», «професор», «секретар» помимо одностроїв. Чути можна «пане меценас», а меценас у військовім платтю. [...]; Дня 19.XII.1918, четвер. День св. Миколая. Виступ селян з крісами з доколичних сіл. В кожухах, чоботах з халявами, в кучмах, вишиваних сорочках виглядали добре. [...] Музика, повна орхестра військова. Похід іде вулицями. Товпа дивиться. Польські лиця поважні, заповажні. Селяни затають пісню, коли музика перестала. Слухаю: любовна пісня про дівчину. Зажурились галичанки, бо стрільці відходять. [...] Мене, однак, разить пісня. Заспівайте, що кров ворога потече, земля стане свobodна від заволок. Заспівайте пісню до бою за честь народу. Але прийшла також пісня «Ми гайдамаки», бо це був «Гайдамацький курінь», що має робити службу дома і пильнувати ладу. Вийшли в полудневім напрямі за місто. Уставились. Рожанівський говорив до них: «Товариші!» Хотяй елегантний в товариських формах, але в промові любить лаяти і чорно говорити. [...] Похід крутився, щоб міщани запізнались з ним. З торговлиці на ринок, на довгу, порядну вулицю попри цукорню, попри шпиталь, знову на ринок. [...]» [1, с. 86-87, 94].

Радикальних змін міське життя зазнало наприкінці 1918 р. – у перших числах січня 1919 р., коли сюди, унаслідок подій на фронті україн-

сько-польської війни, переїхали уряд і парламент ЗУНР. За короткий проміжок часу (до двох тижнів) місто різко набуло нового, українського, характеру.

Ухвалюючи рішення про тимчасовий осідок органів центральної влади ЗУНР, її керівництво розглядало його географічне розташування тимчасової столиці та його комунікаційні можливості для оперативного керування державотворчими процесами та забезпеченням збройних сил. Наприкінці 1918 р. місцем скликання доповненої УНРади, а отже, й осідку уряду, інших центральних інституцій було обрано Станиславів як розвинений економічно й вигідно розташований повітовий центр. Як згадував Мирон Тарнавський, «Станиславів робив дивне враження. Донедавна тиха провінційальна містина стала осідком Уряду Держави, що оце будувалася серед кривавих змагань. Місто прибрало чисто український характер. Вулицями скрізь бачилося вояцтво. Цивілі діловито кудись спішили. Знати було нервозність та гарячковість праці над творенням нової Держави» [11, с. 75]. Додаймо, що Ісидор Сохоцький, підкреслюючи статус Станиславова як тимчасової столиці Західноукраїнської держави, зазначав: «Коли до того часу діяльність урядових чинників мала доривочний і часто нескоординований характер, то в станиславівським періоді умови його праці устabilізувалися і в центрі, як також по повітах розгорнулася жвава державно-творча активність» [10, с. 72].

Напередодні переїзду до Станиславова УНРади і Державного Секретаріату, 1 січня 1919 р. тутешня «Молода громада» провела своє віче, під час якого зокрема промовці домагалися «злуки обох українських республік» [10, с. 120]. В резолюції цих зборів, проведених спільно з «Селянсько-робітничим союзом» першим пунктом записали: «Взивається Українську Національну Раду до негайного й урочистого проголошення сполуки Західньо-Української і Наддніпрянської Республік в одну державу під назвою Українська Народна Республіка і до негайного переведення цього в дійсність у всіх ділах державної управи на основі рівні з рівними, без огляду на те, яка доля чекає Україну, а з нею нас» [10, с. 126].

А що засідання УНРади розпочалося у понеділок 3 січня місцева газета «Нове життя» повідомляла про день попередній – 2 січня: «Сьогодні завітало до нашого міста незвичайні гості: Тимчасовий Парламент і правительство Західної України. Вибрані українським народом мужі сходяться тут, щоби порішити важні й назрілі питання, що близько торкаються долі сей части широкої української землі. Наш парламент, Українська Національна Рада, має сказати своє важне слово про важну і актуальну справу злуки обох українських держав в одну народню Республіку. Весь український нарід звернув сьогодні очи в сей бік і з нетерпеливістю жде рішення. Одна певність твердо засіла у всіх на серці: що Українська Національна Рада мусить дати нашому народові своє авторитетне запевнення, свою згідну заяву, що соборна Україна творитиме од-

ну Народню Републику. [...] Нехай-же спільна праця тимчасового західно-українського парламенту і правительства видасть як найкращий плід на користь нашого народу. Нехай під благодатними проміннями праці наших найвисших державних інституцій здійсниться та вижидана поетом-Пророком хвилина, в котрій Мати усміхнеться, заплакана Мати! Опромінені найкращими надіями, з радісним серцем вітаємо в нашій місті тимчасовий наш парламент і тимчасове правительство та усіх тих поважних громадян, що сьогодні завітали сюди. Вітайте тут, шановні громадяне!» [10, с. 28, 30].

Саме тому питання об'єднання ЗУНР і УНР стало першочерговим у порядку денному пленарної сесії УНРади в Станиславові (2-4 січня 1919 р.). На засіданні було оголошено принципову домовленість з Директорією про спільне ведення зовнішньої політики, організацію війська, об'єднання фінансової системи, пошти і телеграфу. Сторони узгодили, що шкільництво та релігійні питання залишаться під автономним управлінням. Суди й адміністрація мали функціонувати окремо до введення в дію загальноукраїнських законів. Тоді підтвердилася принципова позиція політичного керівництва ЗУНР щодо поступовості в реалізації злуки.

3 січня, затвердивши Фастівський договір, УНРада прийняла ухвалу «Про злуку Західноукраїнської Народної Републики з Українською Народною Републикою» [10, с. 78, прим. 11]. Оскільки ця подія мала важливе значення, увечері того ж дня у Станиславові відбувся військовий парад, про який місцева преса писала так: «Около 7 години вечером 3 січня почали збиратися перед кам'яницею «Австрії» цивільні і військові особи. Юрба скоро зростала. Принесено синьо-жовті прапори та прикрашено ними початок Липової вулиці. За хвилину показався пишний військовий похід при світлі смолоскопів і лямпіонів, в супроводі військової музики. [...]

Др. Петрушевич подякував сердечно іменем Української Національної Ради славному українському Війську і шановній громаді зібраних за привіт з приводу ухвалення резолюції про злуку українських земель. [...] По закінченню промови – відіграла військова музика наш національний гімн «Вже воскресла Україна!» З черги промовив державний секретар військових справ полк. Д. Вітовський. Сповнилася воля всего українського народу, – говорив він. – Україна стала одноцільною суверенною державою. Мрія сталася ділом. Те діло оборонити се твоє завдання, український жовніре. Зникли царі й королі перед всевладною волею народу. На наших очах зникають границі, що ділили живе тіло нашої нації. Ми стаємо одною великою Республікою. Національним меншостям даємо права і жадаємо пошани для нашої держави. Ми переконані, що в нашій Республіці будуть рівні права для богатих і бідних. Свою промову закінчив полковник окликами: Хай росте, хай кріпшає, хай процвітає Українська Народня Республіка! [...]

Останню промову виголосив п. Вітик, котрому зібрані залізничники і решта публіки уладила окрему овацію. Промовець висказує радість, що бачить перед собою українське військо, котре несе волю і право українському народові. [...] Жовніри! Ідіть з повною вірою в перемогу - туди, де стоять ворожі заборони та гармати! На вас дивиться, на вас Жде ціла Україна! Ми знаємо, що виграємо, що мусимо виграти в боротьбі та що разом будемо святкувати перемогу. Нехай живе зєдинена вільна Україна! Нехай живуть наші українські війська! Серед піднесеного, торжественного настрою почалася дефіляда українських військ при звуках військової музики. [...] Перед очима пересунулися добре вимуштровані поважні пробоеві чети в сталевих шоломах, перейшли сотні піхоти та переїхала артилерія. [...] З Липової вулиці рушив похід при звуках музики і при світлі смолоскипів та лямпів головними вулицями Станиславова» [10, с. 30, 32, 34].

Зауважмо, що у Станиславові відбулися три пленарні сесії УНРади: 2-4 січня; 4-15 лютого та 25 березня – 15 квітня 1919 р. Доповнена представниками від повітів та міст УНРада номінально мала складатися, за підрахунками О. Павлишина, з близько 150-ти депутатів. Але фактично в станиславівських сесіях брало участь близько 130 делегатів – частина українських парламентарних послів постійно перебувала у Відні та в дипломатичних відрядженнях, інші залишилися в захоплених польськими і румунськими військами місцевостях, частину з них інтернувала окупаційна влада.

Це дало змогу діячеві Української Центральної Ради Миколі Ковалевському згадувати, що «Українське життя в Станиславові було тоді дуже інтенсивне. Крім сесії Національної Ради, в якій брали участь усі послі з Галичини і Буковини, відбувалися наради центральних установ політичних партій, учительські з'їзди, різні конференції і т.д. В мініятурі це було те, що ми переживали в Києві весною 1917 року. Хоча Станиславів і здавався мені після Києва невеликим провінційним містом, проте справив на мене велике враження. Не зважаючи на недавні криваві бої, Станиславів стояв, порівняно з нашими провінційними містами, на досить високому рівні. Великі каварні й ресторани, сила sklepів з різноманітним товаром, кілька газет і живий рух на вулицях міста – все це показувало, що місто і цілий край напружують усі зусилля, щоб вернутися до нормального життя» [10, с. 64].

Упродовж 2-4 січня були створили такі комісії УНРади: земельну, військову, законодавчу, технічної відбудови, фінансову, шкільну, заграничних справ, суспільної опіки, комунікаційну; 15 лютого – адміністраційну. Також 4 січня УНРада ухвалила закони, що регламентували її компетенції, організаційну структуру та діяльність: 1) про Виділ; 2) доповнювальний Статут; 3) про спосіб оповіщення законів та розпорядків; 4) про недоторканність членів УНРади.

Пленум обирав Виділ УНРади (9 членів і президент). До компетенції Виділу належало: призначати членів уряду, ухвалювати рішення про їхню відставку, виконувати право амністії й аболіції, іменувати начальників вищих державних цивільних і військових урядів, затверджувати і проголошувати закони. Стосовно персонального складу керівництва УНРади, то 3 січня її президентом обрали націонал-демократа Євгена Петрушевича, а також затвердили нову Президію УНРади, до якої увійшли три націонал-демократи (Євген Петрушевич – голова, Омелян Попович – заступник, Степан Витвицький – секретар), три соціал-демократи (Семен Вітик – заступник, Андрій Шмігельський – заступник, Осип Устиянович – секретар), радикал (Лев Бачинський – заступник) і представник студентської молоді (Степан Сілецький). До затвердженого в той самий день Державного Секретаріату ввійшли чотири націонал-демократи, три радикали, соціал-демократ і безпартійний.

Під час станіславівських сесій УНРада ухвалила ряд важливих законів державного будівництва Західної області УНР (ЗоУНР). Серед них: про основи шкільництва (13 лютого 1919 р.); про вживання мови у внутрішньому і зовнішньому урядуванні державних властей та урядів, публічних інституціях і державних установах; Закон про право громадянства у Західній області УНР (8 квітня 1919 р.). 14 квітня 1919 р. ухвалений Земельний закон для Західної області УНР, що визначав основи земельної реформи. Провідні ідеї Закону – вивласнення великої земельної власності та наділення землею безземельних і малоземельних селян на правах земельної власності. Запроваджувати Закон мала Обласна Земельна Комісія [10, с. 74, 76, прим. 10].

Як підсумовував про діяльність УНРади Лонгин Цегельський, «Українська національна рада виконала чималу законодавчу роботу, куди більшу, як у нас звичайно думають. Закони нею ухвалені – земельний, виборчий, про права меншин, про організацію адміністрації, про організацію шкіл і т. д. – свідчать про правовий досвід їхніх авторів. Можна, зрозуміло, оспорювати політичну вартість деяких із них (наприклад, закону про меншини або окремих пунктів земельного закону). Але як кодифікаційні твори вони залишаться свідоцтвом зрілості галицько-буковинських українців до самоуправи і до державного життя. Українській національній раді належить почесна пам'ять в історії наших державотворчих зусиль» [10, с. 138].

15 квітня УНРада ухвалила закони про скликання сойму ЗоУНР та про вибори (виборчу ординацію) до сойму ЗоУНР. Закон визначав загальне, без різниці статі рівне, безпосереднє, таємне і пропорційне виборче право для всіх громадян держави, яким виповнилося 20 років. Послом міг бути вибраний кожен по досягненні 28-річного віку. Вибраний у червні 1919 р. однопалатний сойм мав складатися з 226-ти послів: 160 українців (70,8% від загального числа), 33 поляків (14,6%), 27 євреїв (11,9%) і 6 німців (2,7%). Для кожної національності запланували окре-

мі виборчі округи (15 українських, 5 польських, 5 єврейських, німецька). Після обрання нового сойму УНРада мала самоліквідуватися. Та наступ польської армії не дозволив провести вибори [10, с. 76, прим. 10].

Поза видимими позитивами столичного статусу Станиславова у цей період, сучасники відзначали прояви некомпетентності і бюрократизації у вищих органах влади і управління. Зокрема Андрій Чайковський згадував про свій приїзд до міста у службових справах: «На другий день пішов я до державного секретаріату. Він містився у величавім будинку дирекції залізниць. Кращого будинку на поміщення верховної державної влади й не треба. Коли б тільки його нутро відповідало зовнішній величі. Ходжу по секретаріатах. Урядовці дуже, аж до пересадиввічливі. Навіть самі пани секретарі. Маю враження, що я зайшов до якогось більшого задаткового товариства і говорю з директорами або в канцелярії партійної організації» [10, с. 152].

Як тимчасова столиця ЗУНР – ЗоУНР Станиславів приваблював багатьох німісцевих українців, котрі шукали тут легкого життя, пригод і праці. Про це згадував Дмитро Дорошенко: «Серед мешканців Станиславова було помітно дуже багато українців з-за Збруча: Станиславів служив тепер притулком для евакуйованих з власної території інституцій УНР і взагалі для втікачів від большевиків. На кожному кроці, по каварнях, ресторанах, крамницях і просто на вулиці можна було зустрінути земляків та знайомих. І тому, що Станиславів місто саме по собі невелике і все життя тут купчиться на двох-трьох головних вулицях, то залишалось враження, ніби наддніпрянців в місті – дуже багато. Більша частина їх були урядовці і взагалі люди, що займали високе становище в УНР. Можна було зустрінути членів Директорії [...], різних міністрів та екс-міністрів, вищих чинів уряду, дипломатів, які кудись їхали, лідерів партій, членів Трудового конгресу [...]» [10, с. 156].

Як бачимо, місто стрімко наповнювалося різношерстою публікою з Наддніпрянської України, біженцями з прифронтової смуги, різноманітними авантюристами, злочинцями, «козацькими отаманами» тощо. Станиславівці були шоковані поведінкою приїжджих, їхнім прагненням до розкоші, богемного способу життя. Враженням був і вже згадуваний А. Чайковський: «[...] я пішов до міста і зайшов до якоїсь кав'ярні. Кав'ярня велика і з великим комфортом. Дзеркала блистять по стінах, і всього тут доволі. Повно людей, а найбільше українських старшин. Господи, які паничі! Кожний гарно одягнений і, видно, ситий. Стільки старшин разом, в одному місці не бачив я ні в австрійців, ні в німців, ні в москалів. Судячи по числі тих панів і по пропорції до числа старшин (приблизно 1:40) виходило б, що наша армія страшенно велика, сотки тисяч. [...] Друга категорія гостей кав'ярні – то різні дами, котрим товаришать старшини та їх угощають різними лакітками, лікерами, папіросками і чого душа забагне. Вони всі веселі. Бо чого ж їм журитися? Пропаде Україна, минуться українські старшини, то придуть польські. То

все одно, лиш щоб можна при них пожитися. [...] Третя категорія гостей кав'ярні – то якісь нетутешні, з широкою натурою, та всіляко одягнені. Вони теж весело забавляються і розкидають грішми повними пригорщами. Видно, що гроші багато їх не коштують. Довідаюся, що це наші брати – з-над Дніпра-Славутиці. А що вони тут роблять? – Місії, делегації, депутації, посольства, комісії і чортзна що, а ніхто не сидить тут без якогось державного титулу. Станиславівці нарікають, що ці гості підбивають ціни на все так, що годі з ними видержати конкуренцію в купівлі найконечніших харчових артикулів. Наддніпрянци платять за все по-княжому, що наш брат лише очі витріщує» [10, с. 150-151].

Натомість поведінка приїжджих деморалізувала місцеве українське населення. Про це пише Д. Дорошенко: «Серед маси наддніпрянців, яких можна було бачити в Станиславові, мене здивувало велике число військових. По каварнях і на вулиці раз у раз зустрічалися фігури в ефектних театральних убраннях: червоні шаровари, завширшки як Чорне море, цяцьковані кольорові жупани, високі шапки з довжелезними шликами, оселедці, підголені чуприни. Видно, що то були отамани та ватажки якихось загонів, але чого вони товклись тут, а не були на фронті? Признаюся, їхні мальовничі костюми робили на мене прикре враження на фоні скромної, часами вбогої форми галицького війська, яке не пишалось цяцькованою зброєю та театральним убранням, але дійсно билось і клало свої голови за край. Гадаю, що таке саме прикре враження справляв оцей маскарад нашої отаманії і на самих галичан. Але, крім різних отаманів та отаманчиків, які без діла вештались по Станиславові та п'янчили по ресторанах, я зустрічав чимало й дійсних і добрих українських патріотів, які вже не раз билися за Україну.

[...] розташувавшись в гостинному Станиславові, здебільшого як на етапі до дальшої мандрівки за кордон, земляки гуляли по вулицях, закупували різний крам по крамницях, пили, їли, пересиджували по каварнях, потроху критикували галицький уряд. Перебування в Станиславові значного числа наддніпрянців, людей з грішми, викликало підвищення цін на всі продукти і взагалі на життя в місті. Наші люди, а особливо отаманщина, сипали грішми, не жаліючи й не рахуючись з місцевим укладом життя. Дорожнеча, штучно викликана наддніпрянцями, дуже дошкулювала місцевим людям, що мали скромні засоби і звикли до скромних витрат. Галичани скрива поглядали на це «нашествіє» наддніпрянців, а особливо на їх безжурний вигляд і байдикування в такий тяжкий для краю час» [10, с. 157].

Негативні конотації з цього приводу містяться й у спогадах неукраїнських обсерваторів, зокрема єврея-соціал-демократа Соломона Гольдельмана: «Тут багато наших отаманів, що витрачають ті мільйони, які вони одержали на формування дивізій, загонів, кошів, полків і взагалі паперових українських бойових частин, витрачають зо всією слов'янською широкістю натури, приводячи в жах скромних галицьких

урядовців, що мають в своєму розпорядженні пару сот корон місячного утримання. [...] Правда, без київського жаху, без стрілянини, без вбивств по ночам, або під час арешту. Цього нема, на те тут все ж пахне Європою, а в загальному, – картина прифронтових порядків в часи війни» [10, с. 166].

А оскільки у Станиславові, за визначенням М. Тарнавського, «назагал [...] панувала атмосфера конструктивної праці» [11, с. 76], то ще одним проявом «столичного» статусу міста стало перейменування його вулиць, їх «українізація»: Абгаровича на князя Лева, Антоневіча на Дениса Січинського, Баторого – Короля Данила, Бема – Виговського, Бельовського – Федьковича, Білінського – Котляревського, Валова – Козацька, Голуховського Хмельницького, Гіллера – Шашкевича, Гославського – Богуна, Грюнвальдська – Сковороди, Домбровського – Орлика, Ісаковича – Костомарова, Казімежовська – Івана Мазепи, Каменського – Могильницького, Карпінського – Шептицьких, Кілінського – Петра Дорошенка, Лелевеля – Квітки-Основ'яненка, Монюшки – Миколи Лисенка, Петра Скарги – Петра Могили, Рацлавіцька – Євгена Олесницького, Рейтана – Нечуя-Левицького, Романовського – Лесі Українки. Вулицю Сапежинську перейменовано на Тараса Шевченка, Словацького – Каганця, Смолкі – Драгоманова, Собеського – Грушевського, Потоцького – Ревери, Фердинанда – Павлика, 3 Мая – Івана Франка, Шевченка – Сагайдачного, Фредри – Карпенка Карого [3, с. 272-273].

Перейменування вулиць і позірні українські Станиславова у цю добу, звісно, не рятували місто від головних проблем воєнного часу в заплілі – нестачі продовольства, тотальної дорожнечі і дефіциту. Щоб вижити, частина населення міста займалася сільським господарством. Зокрема, у Станиславові налічувалося близько 300 голів великої рогатої худоби, понад 150 свиней, більше 100 коней-вагозовів. Жителі міста засівали частину земельних угідь вівсом, пшеницею, ячменем, житом, горохом, просом, картоплею. Весною 1919 р. частину земельних угідь не обробляли через відсутність посівного матеріалу [2, с. 33]. Нестача зерна змусила Державний Секретаріат ЗУНР 11 квітня видати розпорядження про випікання хліба з додаванням у борошно щонайменше 25% картоплі чи інших складників. Ціни на картоплю на чорному ринку на початку лютого 1919 р. сягали 500 корон за 50-кілограмовий мішок, 80 корон за кілограм сала, 30-35 корон за буханку хліба, 8-12 корон за 1 літр молока. Загалом купівельна спроможність населення впродовж листопада 1918 – травня 1919 рр. суттєво знизилася. Ціни зросли в 10-15 разів, на м'ясо взагалі у 20 разів [2, с. 33]. Цікаво, що, приміром, напередодні Великодніх свят 1919 р. дріжджі продавалися виключно для християн [10, с. 109, ілюстрація].

І навіть за таких несприятливих для функціонування Станиславова умов були поодинокі приклади імовірно нормального повсякдення його містян-українців. Яскравим прикладом цього є оголошення, опубліко-

ване у лютому 1919 р. в одній з міських газет: «Хочу оженитися з панною або молодою вдовою. Першенство мають високого росту, флегматичні і лиш Українки. Посаг вимагається. Я сам – кавалер, блондин, високого росту, флегматик, на становищу Держ[авного]. Уряду. Річ поважна, під «Словом честі». Всякі нісенітницї виключається. Думаючи про се поважно, порозуміються ласкаво зі мною писемно або устно. Адресувати: Станиславів, В. Д., вул. Хмельницького число 10» [5, с. 4]. Були й такі, що охоче заробляли у цей час, скуповуючи цінні речі з «історії України та її народів». Ось зміст такого оголошення: «Старовинні речі, які мають стосунки до історії України та її народів купую. Більше всього цікавимося речами військово-історичними (старовинні портрети, мініатюри, гравюри, книги, зброя, одежа, збірки колекцій, документи і т.п.). Зголошуватись в готели «Імперяль» кімн. 24 (2 пов.) від 9-11 год. ранку, але не пізнійше 23-24 лютого» [9, с. 4].

Незважаючи на складні умови повсякденного життя в цей час, у Станиславові функціонували численні культурні інституції, що працювали для популяризації національної спадщини і сучасного мистецтва об'єднаної України. Однак сьогодні нас цікавлять ті сюжети, що свідчать про увагу влади і містян-українців до генія «воскресителя України» Тараса Шевченка. Зокрема з повідомлень преси видно, що у місті з початку 1919 р. функціонувала «Прилюдна бібліотека ім. Т. Шевченка під зарядом товариства «Молода громада», а саме товариство організувало 2 березня відчит на тему «Гайдамаки Шевченка і Панські жарти Франка на тлі сучасности» [6, с. 4; 7, с. 4]. А от 5 березня у місті відбулося традиційне «Шевченківське свято» [8, с. 4].

У Станиславові проводили виховні й культурні заходи, концерти. Пам'ятними були гастролі навесні 1919 р. Української республіканської хорової капели під керівництвом відомого українського композитора Олександра Кошиця. 11 квітня 1919 р. учасники капели дали концерт у залі ім. Монюшка (приміщення сучасної філармонії), а кількома днями потому хористи виступили перед вояками УГА [3, с. 451].

Історія Станиславова в літописі українського державотворення закінчилася 25 травня 1919 р., коли місто захопили польські окупаційні війська, а польська адміністрація розпочала репресії проти українців.

Отже, в століття Української революції, *найпершим* буде висновок про те, що події весни, а вже потім осені 1918 – весни 1919 років у Станиславові увійшли в літопис Української революції, її перемог і поразок в окремо взятому місті ЗУНР – ЗоУНР. Українці Станиславова мали достатній рівень етнічного патріотизму, національної солідарності і згуртованості, що проявилося у їх соборницьких прагненнях.

По-друге, у порівнянні зі столичним статусом Львова (13–22 листопада 1918 р.) і Тернополя (23 листопада 1918 р. – 2 січня 1919 р.), статус Станиславова як тимчасової столиці ЗУНР – ЗоУНР був найдовшим (до 25 травня 1919 р.). Оцінки Станиславова у період ЗУНР – ЗоУНР

сучасниками і очевидцями його «столичного» статусу були різними: від нейтральних («Станиславів – тимчасова столиця ЗУНР») (І. Сохоцький), «від повітового міста до столиці ЗУНР» (І. Ставничий) до емоційних («місто, що робить дивне вражіння») (М. Тарнавський), «тут все ж пахне Європою» (С. Гольдельман) чи місто, в якому «аж кипіло, мов у мурашнику» (А. Чайковський). Тому слід визнати, що Станиславів у цей час, унаслідок несприятливих зовнішніх чинників, був «спонтанною» столицею і/або «столицею поневолі».

По-третє, впродовж 1918-1919 років українці Станиславова і далі мали найнижчий рівень освіченості і грамотності серед трьох основних міських націй (поряд з євреями і поляками), провадили, окрім деяких прошарків містян (т. зв. інтелігенції), фактично рустикально-аграрне повсякдення. Ця обставина є основним поясненням того, чому українцям Станиславова у революційну добу так і не вдалося монополізувати усі царини міського життя. До того ж Станиславів як тимчасова столиця однієї з Українських держав (ЗУНР), а відтак її Західна область (Зо-УНР), найбільше постраждав від «кадрового голоду». Це явище проявилось у латентному конфлікті колишніх прогабсбурзьких чиновників з держслужбовцями нового державного утворення, небажанням перших «прощатися з віденством» в своїх не лише офіційних, а й приватних орієнтаціях, постійним огляданням на австро-імперські взірці, головним чином, у внутрішній політиці. Такі обставини витворили модель «врядування-кітччу» – тієї ситуації, що породила революційних монстрів у окремо взятому місті. Ними були некомпетентність, бюрократизація і корумпованість органів влади і управління, плинність керівних кадрів, внутріпартійні суперечки, позірна українськість, що були негативними проявами взаємодії «місцевих» з «прибульцями» з Великої України, котрі не знали особливостей місцевої політичної культури, а тому й не поділяли цінностей місцевого населення. Усе це і не лише doprowadило до стереотипізації як «місцевих», так і «прибулих» еліт Станиславова, їх двоякого бачення Визвольних змагань і майбутнього України як єдиної української держави.

1 листопада 1928 р. на ганках поодиноких станиславівських камениць містяни знайшли листівку Команди УВО, в якій українців зокрема запитували: «Чому Великий Чин зперед десяти літ не увінчався успіхом? Богато є причин цього, та найважніші оці: 1) Ми не мали державної й військової традиції. 2) Ми не вмiли любити свободи й ненавидіти неволі. 3) Ми не мали потрібного знання. [...] У великі роковини кличемо до Вас – геть із байдужністю! Сталіть віру у майбутність Української Нації і будьте готові до посвяти за Україну!» [10, с. 163, ілюстрація].

Історія українського Станиславова – Івано-Франківська була ще попереду, а тому від його містян вже тоді залежало його майбутнє. Свою будучність у ХХ столітті вони творили, вже маючи за плечима не-

величкий, але все ж таки, досвід державотворення 1918–1919 років, з його перемогами і поразками, коли вони, нехай і дуже коротко, були повноцінними громадянами власної держави і мешканцями однієї з її кількох тимчасових столиць.

Література

1. Боберський І. Щоденник. 1918-1919 рр. / І. Боберський; упор. Ю. Мицик. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2003. – 260 с.
2. Вітенко М. Повсякденне життя Станиславова в період існування ЗУНР / М. Вітенко // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Вип. 25. – Івано-Франківськ, 2014. – С. 29-36.
3. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: ілюстрована історія; ред М. Кугутяк. Львів – Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2008. – 523 с.
4. Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867-1914 рр. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. – 736 с.
5. Оповідки // Републіка. [Станиславів]. – 1919. – 19 лют. – Ч. 15.
6. Оповідки // Републіка. 1919. – 27 лют. – Ч. 22.
7. Оповідки // Републіка. – 1919. – 1 бер. – Ч. 24.
8. Оповідки // Републіка. 1919. – 4 бер. – Ч. 26.
9. Приватні оголошення // Републіка. – 1919. – 21 лют. – Ч. 17.
10. Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки. Документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби; упор. І. Монолатій. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – 175 с.
11. Тарнавський М. Спогади / М. Тарнавський. – Львів: Червона Калина, 1992. – 168 с.
12. Юрій Клен. Твори. – 2 том. – За ред. Є. Маланюка. – Торонто: Фондація імені Юрія Клена, 1957. – 349 с.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 28. 04. 2018 р.
Рекомендовано до друку д. іст. н., професором Марчуком В. В.,
д. політ. н., професором Лазаровичем М. В. (Тернопіль)*

STANYSLAVIV – TEMPORARY CAPITAL OF THE WESTERN UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC

I. S. Monolatii

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, st. Shevchenka, 57;
tel. +380 (342) 59-61-46; e-mail: iwan.monolatiij@gmail.com*

The article deals with the chronology of the main events of the Ukrainian Revolution in Stanyslaviv (now – Ivano-Frankivsk), in particular during

the rise and proclamation of the Western Ukrainian People's Republic (WUPR) in November 1918. Particular attention is paid to the plots of political and national history of the town, the main actors of the so named "November Action", an analysis of their memoirs and evidence of events in the city that took place here in the late 1918 – early 1919. The author analyzes the peculiarities of the status of the town as the temporary capital of the Western Ukrainian state, the activity of the government and the echoes of these events in contemporary memoirs. It is argued that, in general, Ukrainians of Stanislaviv had a sufficient level of ethnic patriotism, national solidarity and cohesion, which was manifested in their cohabitation aspirations. It was established that in comparison with the capital status of Lviv (November 13-22, 1918) and Ternopil (November 23, 1918 – January 2, 1919), the status of Stanislaviv as the interim capital of the WUPR was the longest (until May 25, 1919). The thesis is based on the fact that Stanislaviv, as the temporary capital of one of the Ukrainian states, suffered the most from the "personnel shortage". This phenomenon was manifested in the latent conflict between former imperial officials with civil servants of the Ukrainian state, the reluctance of the first "farewell to Habsburg Vienna" in their not only official but also private orientations, a constant insight into the Austro-imperial models, mainly in internal politics. The author is convinced that these circumstances created the model of "governance-kitsch", models of which were incompetence, bureaucratization and corruption of the authorities and management, the fluidity of governing personnel, internal controversy.

Key words: "November Action", national-democratic revolution, West Ukrainian People's Republic, Stanislaviv, temporary capital.